Patryk Gutierrez¹

Skarga konstytucyjna w państwach Ameryki Łacińskiej – wybrane zagadnienia

Słowa kluczowe: skarga konstytucyjna, Sąd Najwyższy, Trybunał Konstytucyjny, ochrona praw jednostki, ochrona wolności jednostki.

Keywords: constitutional complaint, Supreme Court, Constitutional Tribunal, protection of individual rights, protection of individual freedom.

Streszczenie

Artykuł ten przedstawia wybrane zagadnienia, które dotyczą skargi konstytucyjnej w państwach Ameryki Łacińskiej. Na wstępie autor omawia pojęcie skargi konstytucyjnej na gruncie literatury hiszpańskojęzycznej i polskiej. Takie ujęcie prawnoporównawcze pozwala na lepsze zrozumienie tej instytucji, jak również poruszanych kwestii. Następnie, została ukazana różnica terminologiczna, która jest stosowana w Ameryce Łacińskiej. Wybrane zagadnienia, które są poruszane w kontekście skargi konstytucyjnej dotyczą aktów prawnych, materialnych przesłanek, kwestii proceduralnych oraz właściwych w tym zakresie sądów konstytucyjnych (jako ostatniej instancji). Opracowanie to odnosi się także do meksykańskiej skargi konstytucyjnej.

Summary

Constitutional complaint in the Latin America – selected issues

This paper explores some issues, concerning constitutional complaint in the Latin American countries. It starts from the term of constitutional complaint, based both on the Pol-

¹ Autor jest doktorantem w Katedrze Prawa Konstytucyjnego Wydziału Prawa, Administracji i Ekonomii Uniwersytetu Wrocławskiego. E-mail: patrykgutierrez@yahoo.es.

ish and Latin American literature. Such a comparative overview allows then for better understanding the discussed question. Further, there is illustrated different terminology, which is applied in the Latin America. Specifically, there are discussed such issues as the binding legal acts, substantive and procedural premises and the final decisive authorities, which are taking their decisions. This paper also investigates an issue, concerning the function of constitutional complaint in Mexico.

I. Wprowadzenie

Pomimo tego, że w uregulowaniach prawnych państw Ameryki Łacińskiej występuje instytucja skargi konstytucyjnej to znaczy „*ampro*” należy zwrócić uwagę na dwie zasadnicze kwestie. Po pierwsze stosowana terminologia (w przeważającej części hiszpańskojęzyczna) nie jest jednolita, a po drugie mimo pewnych cech wspólnych różni się ona od siebie – w zależności od danego państwa. W związku z tym, celem niniejszego opracowania jest wskazanie pewnych istniejących podobieństw oraz swoistych różnic na tle wybranych państw, w tym Meksyku, Kolumbii, Chile.

Przeprowadzone badania prowadzą do przyjęcia tezy, że w obrębie państw Ameryki Łacińskiej instytucja „*amparo*”, co do zasady posiada pewną cechę wspólną, tj. instytucja ta służy do ochrony praw i wolności. Na podstawie wybranych uregulowań prawnych można jednak dostrzec określone różnice i podobieństwa. Dlatego istotne jest dokonanie analizy prawnoporównawczej hiszpańskiej terminologii prawniczej, która odnosi się do pojęcia skargi konstytucyjnej *per se* w państwach Ameryki Łacińskiej. A nadto, należy mieć na względzie związane ze skargą konstytucyjną obowiązujące w tych państwach akty prawne, niektóre kwestie proceduralne i przesłanki materialne. Mając powyższe na uwadze, posłużę się głównie literaturą hiszpańskojęzyczną, oraz uzupełniając literaturą polską, a także odniosę się do wybranych aktów prawnych. W osobnym punkcie poruszę zagadnienie skargi konstytucyjnej w Meksyku.

II. Pojęcie skargi konstytucyjnej w literaturze polskiej oraz latynoamerykańskiej

Na wstępie należy zwrócić uwagę na kwestię, w jaki sposób definiuje się skargę konstytucyjną w Ameryce Łacińskiej, a jak jest ona postrzegana w Polsce. Zdaniem Bogusława Banaszaka skarga konstytucyjna „jest to instytucja służąca osobie fizycznej lub prawnej do ochrony na drodze szczególnego postępowania przed sądem konstytucyjnym przysługującej jej praw konstytucyjnych w przypadku ich naruszenia przez organy władzy publicznej, przy czym naruszenie to dokonane może być poprzez ich akty, a w większości – również ich bezczynność”². W tym miejscu można również podkreślić, że „skarga konstytucyjna na gruncie polskiego prawa konstytucyjnego jest instytucją stosunkowo nową, wprowadzoną z chwilą wejścia w życie Konstytucji RP”³.

Natomiast w literaturze latynoamerykańskiej César Landa określa skargę konstytucyjną, jako instytucję, która chroni prawa przysługujące jednostkom. W szczególności zwraca on uwagę na rolę praw fundamentalnych po drugiej wojnie światowej w konstytucyjnym porządku państw. Chodzi tutaj o wzmocnienie znaczenia tych praw nie tylko w charakterze subiektywnym, ale również w obiektywnym, „jako gwaranta osoby ludzkiej i jej godności” (j. hiszpański: [...] *como garante de la persona humana y de su dignidad*). César Landa podnosi, że skarga konstytucyjna może również chronić „wartości instytucjonalne” (j. hiszpański: [...] *los valores institucionales* [...]), z którymi jest ona związana, czy na których tamtejsza procedura skargowa bazuje. W związku z tym, należy mieć na uwadze to, że w Ameryce Łacińskiej w zależności od tego, z jakim państwem będziemy mieli do czynienia, to do rozpatrywania skarg konstytucyjnych na najwyższym szczeblu będzie uprawniony trybunał konstytucyjny albo sąd najwyższy⁴, o czym szerzej w punkcie ósmym niniejszego opracowania.

Juan Carlos Guerra w swojej pracy zatytułowanej „*El amparo en el Derecho Dominicano*” (skarga konstytucyjna w prawie dominikańskim), powieła kilka definicji skargi konstytucyjnej, które uprzednio zaistniały w literaturze hiszpańskojęzycznej. Między innymi przedstawia określenie skargi konstytucyj-

² B. Banaszak, *Prawo konstytucyjne*, Warszawa 2012, s. 391.

³ A. Deryng, *Prawo konstytucyjne minirepetytorium*, Warszawa 2014, s. 134.

⁴ C. Landa, *El proceso de amparo en América Latina*, „Anuario de Derecho Constitucional Latinoamericano”, Montevideo 2011, Año XVII, s. 208.

nej Dr. Olivo A. Rodriguez Huertas, jako „skuteczną ochronę, którą konstytucyjny porządek zapewnia swoim obywatelom”⁵. Następnie posługuje się on definicją Hectora Fix Zamudio: „skarga konstytucyjna, jako instrument procesowy dla ochrony praw osoby ludzkiej”. Jedną z kolejnych definicji, na którą Juan Carlos Guerra zwraca uwagę autorstwa Rafael Luciano Pichardo, brzmi następująco „to instytucja prawna przeznaczona dla ochrony konstytucji oraz praw osoby ludzkiej, które są w niej wyraźnie zapisane bądź domniemane”⁶.

III. Terminologia związana ze skargą konstytucyjną w państwach Ameryki Łacińskiej

Pomimo tego, że w Polsce terminologia, czy nazewnictwo odnoszące się do skargi konstytucyjnej (w tym procedury) nie budzi zasadniczo wątpliwości, to w Ameryce Łacińskiej mamy do czynienia z jej różnorodnością. W Gwatemali skargę tą określa się, jako: “*Amparo*”, natomiast w Meksyku jest to: “*Juicio de amparo*”. Z kolei w Salwadorze i w Peru występuje określenie: “*Proceso de amparo*”. Natomiast, jeszcze inaczej skarga konstytucyjna jest określona w Argentynie: “*Acción de amparo*”. Termin ten, poza Argentyną stosowany jest również w Republice Dominikańskiej, Ekwadorze, Hondurasie, Paragwaju, Urugwaju, Wenezueli. Ponadto inny zwrot, który dotyczy skargi konstytucyjnej w państwach Ameryki Łacińskiej występuje w Boliwii, Kostaryce, Nikaragui, Panamie, jest to: “*Recurso de amparo*”. Kolejne odmienne określenia występują w takich państwach jak: Kolumbia, Chile i co oczywiste w Brazylii. W pierwszym z tych państw nazywana jest ona, jako “*Acción de tutela*”, a w drugim: “*Recurso de protección*”. W związku z tym, że Brazylia jest państwem gdzie urzędowym językiem jest portugalski, to zastosowanie będzie miał termin: “*Mandado de segurança y mandado de injunção*”⁷. W polskiej

⁵ Wszystkie tłumaczenia tekstów hiszpańskojęzycznych są tłumaczeniami własnymi autora artykułu.

⁶ J. Guerra, *El amparo en el Derecho Dominicano*, <http://www.monografias.com/trabajos15/amparo-dominicano/amparo-dominicano.shtml> (15.10.2017).

⁷ A.R. Brewer-Carías, *Ensayo de síntesis comparativa sobre el régimen del amparo en la legislación latinoamericana*, s. 5 <http://www.allanbrewercarias.com/Content/449725d9-f1cb-474b-8ab2-41efb849fea8/Content/II,%204,%20581.%20SÍNTESIS%20COMPARATIVA%20DEL%20AMPARO%20EN%20AMÉRICA%20LATINA.doc.pdf> (15.10.2017).

literaturze wspomniane różnice terminologiczne (Meksyk, Kolumbia, Chile, Brazylia) zauważa również Krystian Complak⁸.

IV. Akty prawne w Ameryce Łacińskiej, w których została uregulowana skarga konstytucyjna

W literaturze latynoamerykańskiej bierze się pod uwagę dwa aspekty, które odnoszą się do uregulowań prawnych skargi konstytucyjnej. Pierwszy z nich dotyczy tego, gdzie w obowiązującym porządku prawnym danego państwa została umiejscowiona *sensu stricto* instytucja „skargi konstytucyjnej”. Natomiast drugi aspekt odnosi do postanowień proceduralnych skargi konstytucyjnej i zwraca on szczególną uwagę na to, w jakim akcie prawnym tego typu uregulowania występują, jak również, kto je ustanawia.

Allan R. Brewer-Carias przedstawia pogląd, w którym twierdzi, że „we wszystkich państwach (chodzi mu tutaj o Amerykę Łacińską) z wyjątkiem Republiki Dominikańskiej, skarga konstytucyjna została uregulowana w postanowieniach konstytucyjnych”⁹. Jaime Bobadilla i Eduardo Anziani zwracają uwagę, że w Republice Dominikańskiej ustawą 437-06 z 30 listopada 2006 r. została ustanowiona skarga konstytucyjna¹⁰. Dalej Allan R. Brewer-Carias twierdzi, że „we wszystkich państwach (jak wyżej) z wyjątkiem Chile, kwestie proceduralne skargi konstytucyjnej są uregulowane w charakterystycznych (inaczej mówiąc: w specyficznych) aktach prawnych”. Wymienia on kolejno przykłady tych aktów w państwach Ameryki Łacińskiej¹¹, w których to zostały uregulowane kwestie proceduralne

⁸ K. Complak, *Ochrona praw człowieka w Ameryce Łacińskiej*, [w:] B. Banaszak i in., *System ochrony praw człowieka*, Kraków 2003, s. 313.

⁹ A.R. Brewer-Carías, op.cit., s. 7.

¹⁰ J. Bobadilla, E. Anziani, *Aplicación del Recurso de Amparo en la Rep. Dominicana, a la luz de la ley 437-06*, s. 16, <http://www.monografias.com/trabajos45/amparo-dominicana/amparo-dominicana3.shtml>. (15.10.2017).

¹¹ 1) ARGENTYNA: „Ley No. 16.986. Acción de Amparo”, z 1966 r.; 2) BOLIWIA: „Ley No. 1836. Ley del Tribunal Constitucional”, z 1998 r.; 3) BRAZYLIA: „Lei No. 1.533. Mandado de Segurança”, z 1951 r.; 4) KOLUMBIA: „Decretos Ley N° 2591, 306 y 1382. Acción de Tutela”, z 2000 r.; 5) KOSTARYKA: „Ley No. 7135. Ley de la Jurisdicción Constitucional”, z 1989 r.; 6) EKWADOR: „Ley No. 000. RO/99. Ley de Control Constitucional”, z 1997 r.; 7) SALWADOR: „Ley de Procedimientos Constitucionales”, z 1960 r.; 8) GWATEMALA: „Decreto No. 1-86. Ley de Amparo. Exhibición personal y Constitucionalidad”, z 1986 r.;

skargi konstytucyjnej¹². Na odmiennność sposobu unormowania w Chile kwestii proceduralnych skargi konstytucyjnej zwraca również uwagę Enrique Navarro Beltrán, który równocześnie przetacza następujące sformułowania: „w aspekcie funkcjonowania, kiedy ustawodawca nie ustanowił norm prawnych lub nie są one wyraźnie zastrzeżone na jego rzecz (chodzi tu m.in.: o wyłączenie uprawnień ustawodawcy do ustanawiania pewnych regulacji prawnych), właściwy organ sądowy może sam dla siebie ustanowić odpowiednie normy”, „naturalnie, tego typu unormowania nie mogą być sprzeczne z prawem stanowionym (chodzić tu będzie m.in. o ustawy i inne akty prawne) ani co najmniej z postanowieniami konstytucji”. Regulacje prawne, czy unormowania, które są tworzone przez sądy *per se* w chilijskim porządku prawnym, nazywane są *Auto Acordado*¹³. Allan R. Brewer-Carías i Enrique Navarro Beltrán zauważają że, kwestie proceduralne skargi konstytucyjnej w Chile zostały wyznaczone poprzez *Auto Acordado* Sądu Najwyższego¹⁴, a nie jak to można zaobserwować w większości państw Ameryki Łacińskiej – poprzez odpowiednie ustawy.

V. Skarga konstytucyjna w Meksyku

W literaturze latynoamerykańskiej poświęconej skardze konstytucyjnej dane go państwa albo w pracach prawnoporównawczych w tym zakresie, można spotkać się z odesłaniem do rozwiązań przyjętych w Meksyku. W tym przypadku również występuje pewna odmiennność, która jest widoczna na tle po-

9) HONDURAS: „Ley sobre Justicia Constitucional”, z 2004 r.; 10) MEKSYK: „Ley de Amparo, reglamentaria de los artículos 103 y 107 de la Constitución Política”, z 1936 r. (ostatnia zmiana z 2006 r.); 11) NIKARAGUA: „Ley No. 49. Amparo”, z 1988 r.; 12) PANAMA: „Código Judicial, Libro Cuarto: Instituciones de Garantía”, z 1999 r.; 13) PARAGWAJ: „Ley No. 1.337/88. Código Procesal Civil, Título II. El Juicio de Amparo”, z 1988 r.; 14) PERU: „Ley No. 28.237. Código Procesal Constitucional”, z 2005 r.; 15) REPUBLIKA DOMINIKAŃSKA: „Ley No. 437-06 que establece el Recurso de Amparo” (ustawa nr. 437-06, która ustanawia skargę konstytucyjną), z 2006 r.; 16) URUGWAJ: „Ley No. 16.011. Acción de Amparo”, z 1988 r.; 17) WENEZUELA: „Ley Orgánica de Amparo sobre Derechos y Garantías Constitucionales”, z 1988 r.

¹² A.R. Brewer-Carías, op.cit., s. 7–8.

¹³ E. Navarro Beltrán, *35 Años del recurso de protección notas sobre su alcance y regulacion normativa*, “Estudios Constitucionales” 2012, Año 10, No. 2, s. 639–640.

¹⁴ A.R. Brewer-Carías, op.cit., s. 7; E. Navarro Beltrán, op.cit., s. 641.

zostałych państw Ameryki Łacińskiej. Chodzić tu będzie o funkcję, jaką pełni skarga konstytucyjna w porządku prawnym danego państwa.

Co do zasady, instytucja ta w państwach Ameryki Łacińskiej została ustanowiona w celu ochrony konstytucyjnych praw i wolności. Natomiast w Meksyku skarga konstytucyjna pełni następujące funkcje, tj.: 1) kontroli zgodności ustaw z konstytucją; 2) kontroli legalności i konstytucyjności działań administracji publicznej; 3) kontroli orzeczeń sądowych; 4) ochrony praw rolników/mieszkańców obszarów wiejskich; 5) ochrony praw jednostki¹⁵.

Trochę inaczej funkcje meksykańskiej skargi konstytucyjnej klasyfikowane są przez Jaime Bobadille i Eduardo Anziani'ego. Według tych uczonych skarga: 1) chroni wolność oraz integralność jednostki przed naruszeniami ze strony władzy publicznej (w szczególności chodzi im m.in. o działania policji, czy administracji rządowej – nie dotyczy to sądów); 2) wykorzystuje się ją do stwierdzenia niekonstytucyjności postanowień określonej ustawy, czy danego aktu prawnego z obowiązującą konstytucją; 3) służy do zaskarżenia orzeczeń sądowych (w szczególności tych ostatecznych); 4) służy do zaskarżania czynności, decyzji administracji publicznej (administracji na szczeblu regionalnym, lokalnym, jak i administracji centralnej, rządowej) pod warunkiem, że nie można ich zaskarżyć przed organami władzy sądowej¹⁶.

Z punktu widzenia konstytucjonalisty europejskiego, czy jego przedstawiciela z państw Ameryki Łacińskiej; model skargi konstytucyjnej, który został przyjęty w Meksyku jest interesujący i może stanowić punkt porównawczy do innych istniejących uregulowań tej instytucji w pozostałych państwach. W literaturze hiszpańskojęzycznej zwraca się również uwagę na fakt, że – ogólnie – skarga konstytucyjna dosyć późno została uwzględniona w postanowieniach konstytucyjnych m.in. Peru – 1979 r., Argentyny – 1994 r., a natomiast już wcześniej w 1857 r. wprowadzono ją w Meksyku, aby początkowo ustalić zgodność tamtejszych ustaw z konstytucją w przypadku, gdy naruszone są *in concreto* prawa konstytucyjne (indywidualne). Wspomniane rozwiązanie przyjęte w Meksyku miało również wpływ na późniejsze uregulowania konstytucyjne w Salwadorze (1886 r.) oraz Hondurasie, czy w Nikaragui (1894 r.)¹⁷.

¹⁵ A.R. Brewer-Carías, op.cit., s. 6.

¹⁶ J. Bobadilla, E. Anziani, op.cit., s. 11.

¹⁷ C. Pizzolo, *Las fórmulas sobre amparo – su estudio y análisis comparativo*, [w:] *Europa Wschodnia – Ameryka Łacińska, Pozycja jednostki i system rządu*, red. K. Complak, Wrocław 2002, s. 66.

VI. Przesłanki materialne skargi konstytucyjnej w Ameryce Łacińskiej

W kontekście przesłanek materialnych dotyczących skargi konstytucyjnej w państwach Ameryki Łacińskiej na uwagę zasługują stwierdzenia Allana R. Brewera-Carías. Wychodzi on z ogólnego założenia, że skarga konstytucyjna chroni prawa zawarte w konstytucji lub te, które się za takie uważa. W odniesieniu do państw Ameryki Łacińskiej podkreśla on, że skarga konstytucyjna może również dotyczyć praw zawartych w postanowieniach umów międzynarodowych. Tego typu rozwiązanie istnieje w następujących państwach: Argentyna, Kostaryka, Ekwador, Wenezuela, o czym również wspomina Krystian Complak¹⁸. Ponadto, skarga konstytucyjna może chronić prawa, które są zawarte w postanowieniach ustaw. W tym kontekście Allan R. Brewer-Carías wymienia takie państwa jak: Argentyna, Boliwia, Gwatemala, Paragwaj. Oprócz państw w Ameryce Łacińskiej, które stosują rozszerzony model ochrony praw, istnieją takie państwa, które stosowanie skargi konstytucyjnej ograniczają do wybranych praw zawartych w postanowieniach konstytucji. Chodzić tu będzie o „niektóre prawa lub gwarancje indywidualne lub prawa fundamentalne zawarte w konstytucji”. Do państw, które w taki sposób unormowały stosowanie skargi konstytucyjnej należą: Kolumbia, Chile, Meksyk¹⁹.

VII. Kwestie proceduralne skargi konstytucyjnej w Ameryce Łacińskiej

W literaturze latynoamerykańskiej poruszane są kwestie dotyczące stosunku skargi konstytucyjnej w państwach Ameryki Łacińskiej na tle innych dostępnych środków prawnych, które mają na celu ochronę jednostki oraz przestrzegania przysługujących jej praw i wolności. Te ostatnie nazywane są w literaturze zwyczajnymi środkami ochrony. Allan R. Brewer-Carías twierdzi, że „we wszystkich państwach latynoamerykańskich skarga konstytucyjna uważana jest za nadzwyczajne postępowanie sądowe”. Natomiast, w kwestii dopuszczalności skargi konstytucyjnej w państwach Ameryki Łacińskiej wypowiada on się następująco, że „skarga konstytucyjna może być wyłącznie zastosowana, kiedy nie istnieje” inny środek prawny zapewniający na-

¹⁸ K. Complak, op.cit., s. 314.

¹⁹ A.R. Brewer-Carías, op.cit., s. 11.

tychmiastową ochronę konstytucyjną. Tego typu regulacje występują w takich państwach jak Argentyna, Boliwia, Chile, Republika Dominikańska, Salvador, Paragwaj, Urugwaj, Wenezuela. Następnie w Brazylii, Kolumbii, Gwatemali, Meksyku i Peru, można skorzystać z instytucji skargi konstytucyjnej, jeśli się uprzednio wyczerpało inne dostępne środki prawne służące do ochrony konstytucyjnych praw. Ponadto, istnieje niedopuszczalność zastosowania skargi konstytucyjnej, gdy już wcześniej się skorzystało z innych, przewidzianych środków prawnych o charakterze ochronnym. Tego typu unormowania występują w Argentynie, Boliwii, Chile, Ekwadorze, Meksyku, Peru oraz w Wenezueli²⁰.

Zwraca się uwagę, że w państwach Ameryki Łacińskiej z wyjątkiem Chile, zagwarantowano dwustronny charakter procedury skargi konstytucyjnej. Co do zasady, skarga konstytucyjna wnoszona jest z inicjatywy zainteresowanej strony. W doktrynie latynoamerykańskiej stroną, która ma możliwość skorzystania z tej instytucji jest podmiot, który został znieważony (*la parte injuriada*) albo pokrzywdzony (*la parte agraviada*). W związku z czym, w literaturze podkreśla się osobisty charakter skargi konstytucyjnej w Ameryce Łacińskiej. W niektórych państwach istnieje możliwość wniesienia skargi konstytucyjnej w imieniu pokrzywdzonego przez inną osobę. Unormowania prawne, które to umożliwiają występują w Peru, Kolumbii, Gwatemali. W niektórych państwach Ameryki Łacińskiej występuje instytucja skargi konstytucyjnej, która chroni zbiorowe interesy oraz prawa i może być wszczęta również na wniosek określonego podmiotu. Czynność taka w języku hiszpańskim jest określana, jako: „*la acción colectiva*”, „*la acción popular*” i występuje w następujących państwach: Argentyna, Brazylia, Kostaryka, Kolumbia, Ekwador i Peru²¹. W Kolumbii „*la acción popular*” została ukonstytuowana w art. 88 Konstytucji z 1991 r. Zgodnie z jej aktualnym brzmieniem, ma ona na celu „ochronę praw oraz interesów zbiorowych związanych z własnością publiczną, przestrzenią publiczną, bezpieczeństwem publicznym i zdrowiem publicznym, etycznym zachowaniem administracji publicznej (odnosi się ono do administracji publicznej i chodzi o to m.in., że osoby kandydujące na określone państwowe stanowiska, czy na urzędy publiczne nie mogą być w swoich kampaniach wyborczych wspie-

²⁰ Ibidem, s. 11–12.

²¹ Ibidem, s. 12.

rane poprzez uczestnictwo w określonych przedsięwzięciach administracji publicznej²²). Konstytucja Kolumbii w tym samym artykule stanowi, że ochronie „*la acción popular*” podlega również „środowisko (chodzi o środowisko naturalne), wolna konkurencja w gospodarce i inne o podobnym charakterze, które są w niej zdefiniowane”²³. Zgodnie z postanowieniami ustawy 472 z 1998 r. w Kolumbii podmiotami uprawnionymi do skorzystania z „*la acción popular*” są m.in.: każda osoba fizyczna; każda osoba prawna; organizacje pozarządowe; instytucje władzy publicznej, które pełnią np. funkcje kontrolną, nadzorczą; Rzecznik Praw Obywatelskich; przedstawiciele lokalnej władzy wykonawczej w danym regionie tzn. „*los alcaldes*” (ich polskimi odpowiednikami są: wójt, burmistrz, prezydent miasta); podmioty zatrudnione w tzw. budżetówce, wykonujące służbę na rzecz państwa, czy inną określoną pracę (chodzi tutaj m.in. o nauczycieli, policję, wojsko, straż pożarną itp.).

Wyżej wymieniony w ustawie 472 z 1998 r. katalog podmiotów uprawnionych do skorzystania z instytucji „*la acción popular*” jest długi, w związku z czym autor niniejszej pracy ograniczył się do kilku wymienionych powyżej przykładów uznając je za najważniejsze²⁴. W odniesieniu do podpunktu g), niektóre państwa w Ameryce Łacińskiej dopuszczają możliwość wniesienia skargi konstytucyjnej w imieniu pokrzywdzonego, czy określonej zbiorowości przez Rzecznika Praw Obywatelskich, obrońcę Praw Człowieka. Oprócz Kolumbii, tego typu unormowania występują w takich państwach jak: Argentyna, Boliwia, Ekwador, Salwador, Gwatemala, Peru, Nikaragua, Paragwaj, Wenezuela²⁵.

Istotna jest także kwestia, przeciwko komu kierowana jest skarga konstytucyjna w Ameryce Łacińskiej. Należy tutaj odnieść się do Allana R. Brewera-Carías, który twierdzi, że we wszystkich państwach Ameryki Łacińskiej można wnieść skargę konstytucyjną przeciwko funkcjonariuszom publicznym oraz władzy publicznej. W takich państwach jak Boliwia, Salwador, Kolumbia, Gwatemala, Peru, Nikaragua, Urugwaj, Wenezuela skargę konstytu-

²² P.N. Rueda G., *Moralidad administrativa y moral pública*, <http://www.arkhaeos.com/?p=1029> (15.10.2017).

²³ Konstytucja Kolumbii z 1991 r., <http://www.alcaldiabogota.gov.co/sisjur/normas/Norma1.jsp?i=4125> (15.10.2017).

²⁴ Ustawa 472 z 1998 r., <http://www.alcaldiabogota.gov.co/sisjur/normas/Norma1.jsp?i=188#1> (15.10.2017).

²⁵ A.R. Brewer-Carías, op.cit., s. 12.

cyjną można wnieść na działania, jak i zaniechania przedstawicieli władzy publicznej oraz na funkcjonariuszy, urzędników państwowych. Natomiast w Meksyku możliwość wniesienia skargi konstytucyjnej w tym kontekście jest ograniczona i się odnosi wyłącznie do przedstawicieli władzy publicznej, którzy mają możliwość podejmowania decyzji, wykonywania określonych uprawnień, bądź mogą narzucać decyzje [j. hiszpański: *imponer*]. Należy w tym miejscu zwrócić uwagę, że niektóre państwa w Ameryce Łacińskiej wyłączają możliwość wniesienia skargi w odniesieniu do pewnych organów władzy publicznej. Na przykładzie Peru, nie można wnieść skargi konstytucyjnej na „*el Consejo de la Magistratura*”²⁶, to znaczy na „Radę”, która odpowiada za powoływanie oraz odwoływanie sędziów i prokuratorów peruwiańskich²⁷. Można domniemywać, że na gruncie prawa polskiego jest ona częściowym odpowiednikiem Krajowej Rady Sądownictwa.

VIII. Trybunały konstytucyjne oraz sądy najwyższe w państwach Ameryki Łacińskiej

W pracy poświęconej skardze konstytucyjnej w państwach z obszaru Ameryki Łacińskiej César Landa podkreśla w sposób ogólny, że trybunały konstytucyjne i sądy najwyższe mają za zadanie dokonywać, jako tzw. „ostatnia instancja” końcowej („najwyższej”) interpretacji postanowień konstytucyjnych oraz być strażnikami praw fundamentalnych²⁸. Interesujące jest porównanie

²⁶ Jest to autonomiczny organ konstytucyjny, co wynika *expressis verbis* z Konstytucji Peru z 1993 r. (art. 150). W jego skład wchodzi co najmniej 7 osób wybranych jednocześnie na 5-letnią kadencję. Oprócz tego istnieje możliwość powiększenia jego składu do 9 osób, do których zalicza się wybranych przedstawicieli: 1 wybrany przez Sąd Najwyższy; 1 wybrany przez Radę Najwyższą Prokuratorów (Junta de Fiscales Supremos); 1 wybrany przez Naczelną Radę Adwokacką; 2 wybranych przez tamtejsze grupy zawodowe; 1 wybrany przez rektorów uniwersytetów publicznych; 1 wybrany przez rektorów uniwersytetów prywatnych; 2 może być dodatkowo wybranych przez „*Consejo Nacional de la Magistratura*” spośród kandydatów zgłoszonych przez instytucje przedstawicielskie z sektora pracy i biznesu (art. 155 Konstytucji Peru z 1993 r.). Zob. A.R. Brewer-Carías, op.cit., s. 12–13.

²⁷ Strona internetowa „*Consejo Nacional de la Magistratura*”: <https://www.cnm.gob.pe/web/guest/informacion-institucional/mision/vision> (15.10.2017).

²⁸ C. Landa, *El proceso de amparo en América Latina*, „IUS ET VERITAS”, Lima, 2010, no. 41, s. 112.

państw ze względu na to, przed którym sądem konstytucyjnym skarga taka byłaby finalnie rozpatrywana. Takie zestawienie państw oraz usystematyzowaną analizę w tym zakresie przygotowała Gloria Orrego Hoyos, która stworzyła listę osiemnastu wybranych państw Ameryki Łacińskiej wraz z uporządkowanymi danymi odnoszącymi się do skargi konstytucyjnej. Wynika z niej, że w większości z tych państw to Sądy Najwyższe są uprawnione do rozpatrywania skarg konstytucyjnych. Tego typu rozwiązania prawne występują w Argentynie, Wenezueli, Republice Dominikańskiej, Urugwaju, Paragwaju, Brazylii, Kostaryce, Salwadorze, Nikaragui, Panamie, Meksyku, Hondurasie. Natomiast w mniejszości w niej są państwa, gdzie skarga konstytucyjna jest rozpatrywana przez Trybunał Konstytucyjny, należą do nich: Kolumbia, Peru, Boliwia, Chile, Ekwador, Gwatemala²⁹.

IX. Podsumowanie

Instytucja skargi konstytucyjnej w porządku prawnym państw odgrywa ważną rolę dla jednostek, które mają możliwość skorzystania z niej w określonych sytuacjach. Funkcja ochronna skargi konstytucyjnej jest wspólna dla wszystkich państw Ameryki Łacińskiej. Natomiast terminologia, czy dostępność tej instytucji, jak również to, przed którym sądem konstytucyjnym skarga konstytucyjna jest finalnie rozpatrywana wykazują zróżnicowanie w państwach Ameryki Południowej, Ameryki Środkowej i na Karaibach. Ponadto, zakres praw oraz wolności, który podlega ochronie w państwach Ameryki Łacińskiej, w różny sposób został uregulowany. Część państw Ameryki Łacińskiej rozszerzyła ten katalog na przykład o prawa i wolności zawarte w postanowieniach umów międzynarodowych. Inne z państw zawężyły ochronę skargi konstytucyjnej do wybranych praw i wolności, czy wprowadziły dodatkowe ograniczenia w jej stosowaniu. Pomimo wspólnego celu, jakiemu służy skarga konstytucyjna w państwach Ameryki Łacińskiej, cechuje ją różnorodność i autonomiczny sposób uregulowania w państwach tego regionu.

²⁹ G. Orrego Hoyos, *The Amparo Context in Latin American Jurisdiction: an approach to an empowering action*, <http://www.nyulawglobal.org/globalex/Amparo.htm> (15.10.2017).

Literatura

- Banaszak B., *Prawo konstytucyjne*, Warszawa 2012.
- Bobadilla J., Anziani E., *Aplicación del Recurso de Amparo en la Rep. Dominicana, a la luz de la ley 437-06*, <http://www.monografias.com/trabajos45/amparo-dominicana/amparo-dominicana3.shtml>.
- Brewer-Carías A.R., *Ensayo de síntesis comparativa sobre el régimen del amparo en la legislación latinoamericana*, [http://www.allanbrewercarias.com/Content/449725d9-f1cb-474b-8ab2-41efb849fea8/Content/II,%204,%20581.%20SÍNTESIS%20COMPARATIVA%20DEL%20AMPARO%20EN%20AMÉRICA%20LATINA.doc\).pdf](http://www.allanbrewercarias.com/Content/449725d9-f1cb-474b-8ab2-41efb849fea8/Content/II,%204,%20581.%20SÍNTESIS%20COMPARATIVA%20DEL%20AMPARO%20EN%20AMÉRICA%20LATINA.doc).pdf).
- Complak K., *Ochrona praw człowieka w Ameryce Łacińskiej*, [w:] B. Banaszak i in., *System ochrony praw człowieka*, Kraków 2003.
- Deryng A., *Prawo konstytucyjne*, Warszawa 2014.
- Guerra J., *El amparo en el Derecho Dominicano*, <http://www.monografias.com/trabajos15/amparo-dominicano/amparo-dominicano.shtml>.
- Landa C., *El proceso de amparo en América Latina*, „Anuario de Derecho Constitucional Latinoamericano”, Año XVII, Montevideo 2011.
- Landa C., *El proceso de amparo en América Latina*, „Ius et Veritas” 2010 (41).
- Navarro Beltrán E., *35 Años del recurso de protección* notas sobre su alcance y regulacion normativa, „Estudios Constitucionales” 2012, Año 10, No. 2.
- Orrego Hoyos G., *The Amparo Context in Latin American Jurisdiction: an approach to an empowering action*, <http://www.nyulawglobal.org/globalex/Amparo.htm>.
- Pizzolo C., *Las fórmulas sobre amparo – su estudio y análisis comparativo*, [w:] *Europa Wschodnia – Ameryka Łacińska, Pozycja jednostki i system rządu*, red. K. Complak, Wrocław 2002.
- Rueda Garces P.N., *Moralidad administrativa y moral pública*, <http://www.arkhaeos.com/?p=1029>.